Сборник съдебна практика

ЗАКЛЮЧЕНИЕ НА ГЕНЕРАЛНИЯ АДВОКАТ
Г-Н P. CRUZ VILLALÓN
представено на 24 май 2012 година [1]

**Дело C-589/10**

**Janina Wencel**
**срещу**
**Zakład Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku**

(Преюдициално запитване, отправено от Sąd Apelacyjny — Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku (Полша)

„Социална сигурност — Член 7 и приложение III към Регламент № 1408/71 — Пенсия за осигурителен стаж и възраст, предоставена в Полша преди присъединяването — Приложимост на правото на Съюза — Приложимост на спогодба за социална сигурност, сключена преди датата на прилагане на Регламент № 1408/71 — Лице с две места на обичайно пребиваване в две държави членки и на което е предоставена пенсия за осигурителен стаж и възраст в една от тях и наследствена пенсия в другата — Отнемане на една от двете пенсии и нареждане за възстановяване на недължимите плащания — Възможност за двойно място на пребиваване за целите на Регламент № 1408/71“

## I – Въведение

1. По настоящото дело запитващата юрисдикция поставя три въпроса в рамките на производство относно законосъобразността на решение от 2009 г., с което полските власти отнемат на г-жа Janina Wencel пенсия за осигурителен стаж и възраст, която ѝ е била призната през 1990 г., като искат възстановяване на платените през последните три години обезщетения. С оглед на различни обстоятелства и на международна спогодба, сключена през 1975 г. между Полша и Федерална република Германия, се приема, че германските социалноосигурителни органи са единствено компетентни във връзка с тази пенсия.

2. Sąd Apelacyjny поставя въпроса за законосъобразността на това административно решение (и на самата полска правна уредба, въз основа на която то е прието) с оглед на правото на Съюза, в частност на Регламент (ЕИО) № 1408/71 [2], чиято приложимост към спора по главното производство е поставена под въпрос.

3. Настоящото дело ще позволи на Съда да направи някои важни уточнения в своята практика в областта на социалната сигурност, както и за разрешаването на правни проблеми, които често възникват при присъединяването на нови държави членки към Европейския съюз, и за прилагането към тях на преходните разпоредби.

1 — Език на оригиналния текст: испански.

2 — Регламент на Съвета от 14 юни 1971 година за прилагането на схеми за социална сигурност на заети лица, самостоятелно заети лица и членове на техните семейства, които се движат в рамките на Общността (ОВ L 149, стр. 2; Специално издание на български език, 2007 г., глава 5, том 1, стр. 26, изменян няколко пъти, наричан по-нататък “Регламент № 1408/71).

## II – Правна уредба

### А – *Регламент № 1408/71*

4. В съответствие с член 1, буква з) от Регламент № 1408/71 за целите на този регламент „пребиваване“ означава „обичайното пребиваване“.

5. Макар и като общо правило посоченият регламент да замества международните спогодби за социална сигурност по смисъла на член 6, член 7 предвижда изключение от това правило в определени случаи, в които наред с други норми продължават да са приложими „някои разпоредби на [спогодбите] за социално осигуряване, сключени от държавите членки преди датата на прилагане на настоящия регламент, при условие че те са по-благоприятни за бенефициерите или когато те произтичат от някои исторически обстоятелства и тяхното действие е ограничено във времето, ако тези разпоредби са посочени в приложение III“ (член 7, параграф 2, буква в).

6. В част А, точка 19, буква а) от приложение III към посочения регламент се прави позоваване на „[Спогодбата] от 9 октомври 1975 г. относно разпоредбите за старост и трудова злополука, при условията и в приложното поле, определени от член 27, параграфи 2 до 4 от [Спогодбата] за обществено осигуряване от 8 декември 1990 г.“ [3].

7. Член 10, параграф 1 от Регламент № 1408/71 гласи, че „ако в настоящия регламент не е предвидено друго, придобитите съгласно законодателството на една или повече държави членки парични обезщетения за инвалидност, старост или на преживели лица, пенсия за трудова злополука или професионална болест и помощи при смърт не подлежат на никакво намаление, изменение, спиране, прекратяване или конфискация, заради факта, че получателят пребивава на територията на държава членка, различна от тази, в която се намира институцията, която отговаря за изплащането на обезщетенията. […]“.

### Б – *Полска правна уредба*

8. В Полша пенсиите за осигурителен стаж и възраст и други социалноосигурителни обезщетения са уредени в Ustawa z dnia 17.12.1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Закон от 17 декември 1998 г. за пенсиите от фонд обществено осигуряване) [4].

9. Член 114, параграф 1 от този Закон за пенсиите предвижда, че по заявление от заинтересованото лице или служебно се издава ново решение относно правото на парични обезщетения, съответно техния размер, когато след влизането в сила на решението относно съответните парични обезщетения се представят нови доказателства или се установят обстоятелства, съществували и преди издаването на решението, които влияят върху правото на парични обезщетения, съответно върху техния размер.

10. В съответствие с член 138, параграфи 1 и 2 от Закона за пенсиите лицето, получило обезщетения без правно основание, е длъжно да ги възстанови. За получени без правно основание се считат обезщетенията, изплатени въпреки наличието на обстоятелства, в резултат от които се погасява или временно се отнема правото на обезщетение или в резултат на които изплащането на обезщетението се прекратява изцяло или частично, доколкото получателят е знаел, че няма право да получи съответните обезщетения.

3 — Dz. U. от 1976 г., № 16, част 101, наричана по-нататък „Спогодбата от 1975 г.“.

4 — Dz. U., 2009 г., № 153, позиция 1227, наричан по-нататък „Законът за пенсиите“.

B – *Спогодбата от 9 октомври 1975 г.*

11. В делото по главното производство е релевантен и член 4, параграф 1 от вече посочената германско-полска Спогодба от 9 октомври 1975 г., в който е предвидено, че: „[п]енсиите по пенсионното осигуряване се отпускат от осигурителната институция на държавата, на чиято територия живее правоимащото лице, като се прилага законодателството в сила за тази осигурителна институция“. Член 4, параграф 3 гласи: „[п]енсия […] се изплаща единствено за периода, в който заинтересованото лице живее на територията на държавата, чиято осигурителна институция е установила правото на пенсия […]“.

## III – Спорът по главното производство и преюдициалните въпроси

12. Спорът по главното производство има за предмет правото на пенсия за осигурителен стаж и възраст на г-жа Janina Wencel, полска гражданка, родена през 1930 г., която от 1975 г. нататък е едновременно регистрирана като постоянно пребиваваща в Германия и в Полша. Следва най-напред да се изложи подробно това последно обстоятелство относно пребиваването на заинтересованото лице.

13. От една страна, г-жа Wencel е регистрирана като постоянно пребиваваща в Полша, страна, в която тя работи за своята снаха като детегледачка на собствените си внуци в периода между 1 април 1984 г. и 31 октомври 1990 г. За тази професионална дейност в Полша с решение от 24 октомври 1990 г. Zakład Ubezpieczeń Społecznych (наричан по-нататък „ZUS“) признава на г-жа Wencel спорното право на пенсия за осигурителен стаж и възраст, считано от 1 юли 1990 г., за осигурителните периоди в Полша.

14. От друга страна, през 1975 г. г-жа Wencel подава до германските власти заявление за издаване на разрешение за пребиваване, като от преписката става ясно, че тя е регистрирана като пребиваваща във Франкфурт на Майн от 1975 г. до 2010 г. Съпругът на г-жа Wencel се премества в този град през 1975 г., където извършва професионална дейност като заето лице и пребивава там до смъртта си през 2008 г. През 1984 г. германските власти му отпускат пенсия за инвалидност. От 1 август 2008 г. г-жа Wencel получава от германската осигурителна институция наследствена пенсия. В заявлението за отпускане на тази пенсия тя посочва адрес в град Франкфурт на Майн.

15. Понастоящем, според посоченото от страните, г-жа Wencel пребивава в Полша.

16. През 2009 г. ZUS узнава, че г-жа Wencel е регистрирана и в Германия и изисква от нея да декларира писмено къде е действителното ѝ място на пребиваване. В писмена декларация от 24 ноември 2009 г. г-жа Wencel посочва, че обичайното ѝ място на пребиваване, считано от 25 август 1975 г., е в Германия, но прекарва всичките си ваканции и празници в Полша.

17. В тази връзка ZUS издава две решения. С първото от 26 ноември 2009 г. той отменя решението си от 24 октомври 1990 г., с което на г-жа Wencel е признато право на посочената пенсия за осигурителен стаж и възраст, и прекратява плащането на тази пенсия, считано от 1 декември 2009 г. Решението се основава на това, че според ZUS от 1975 г. нататък центърът на жизнени интереси и обичайно местопребиваване на заинтересованото лице е в Германия, независимо че в своето заявление за пенсия от 1990 г. то е посочило адрес в Полша. Поради тази причина ZUS приема, че полската осигурителна институция не е била компетентна по подаденото от г-жа Wencel заявление за пенсия, а че в съответствие с предвиденото в член 4 от Спогодбата от 9 октомври 1975 г. компетентна по това заявление е била германската осигурителна институция. В заключение ZUS приема, че заявителката няма право на пенсия за осигурителен стаж и възраст в рамките на полската схема за социална сигурност.

18. Второто решение на ZUS от 23 декември 2009 г., прието въз основа на първото, задължава г-жа Wencel да възстанови получените без правно основание плащания във връзка с пенсията за осигурителен стаж и възраст през последните три години, тоест за периода между 1 декември 2006 г. и 30 ноември 2009 г., ведно със съответните лихви.

19. Г-жа Wencel обжалва двете решения пред Sąd Okręgowy — Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku (Окръжен съд — Съд по трудови дела и по дела, свързани със социалното осигуряване, Бялисток), като твърди, че ZUS е нарушил разпоредбите на правото на Съюза относно свободното движение и пребиваване и е дал погрешно тълкуване на разпоредбите относно координацията на схемите за социална сигурност. Тя посочва, че от 1975 г. живее както в Полша, така и в Германия и понастоящем не може да бъде лишена от правото на пенсия за осигурителен стаж и възраст на това основание. С решение от 15 септември 2010 г. и двете жалби са отхвърлени. Sąd Okręgowy установява, че жалбоподателката има обичайно пребиваване както в Полша, така и в Германия, но на практика прекарва по-голямата част от времето си в Германия, поради което центърът на нейните жизнени интереси трябва да се намира в тази страна.

20. Г-жа Wencel подава въззивна жалба срещу това решение пред Sąd Apelacyjny — Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku (Апелативен съд — Съд по трудови дела и по дела, свързани със социалното осигуряване, Бялисток). Като приема, че съществуват съмнения при тълкуването на разпоредбите на правото на Съюза, които счита за приложими по делото по главното производство, апелативният съд спира производството и отправя до Съда следните преюдициални въпроси:

„1) Следва ли на основание на установения в член 21 ДФЕС и член 20, параграф 2 ДФЕС принцип за свободно движение и за свободно пребиваване в държавите членки на Европейския съюз член 10 от Регламент (ЕИО) № 1408/71 на Съвета от 14 юни 1971 година за прилагането на схеми за социална сигурност на заети лица, самостоятелно заети лица и членове на техните семейства, които се движат в рамките на Общността […], да се тълкува в смисъл, че придобитите съгласно законодателството на определена държава членка парични обезщетения за старост не подлежат на никакво намаление, изменение, спиране, отнемане или конфискация и когато получателят е пребивавал едновременно (имал е две места на обичайно пребиваване с равностойно значение) на територията на две държави членки, едната от които е различна от държавата, в която се намира институцията, която отговаря за изплащането на пенсията за осигурителен стаж и възраст?

2) Следва ли член 21 ДФЕС и член 20, параграф 2 ДФЕС […], както и член 10 от Регламент № 1408/71 […] да се тълкуват в смисъл, че не допускат националната разпоредба на член 114, параграф 1 от Ustawa z dnia 17.12.1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Закон от 17 декември 1998 г. за пенсиите от фонд обществено осигуряване) (Dz. U., 2009 г., бр. 153, позиция 1227 с изменения) във връзка с член 4 от Спогодбата от 9 октомври 1975 г. между Федерална република Германия и Народна република Полша относно пенсиите и обезщетенията за трудова злополука (Dz. U., 1976 г., бр. 16, позиция 101 с изменения) да се прилага така, че да позволява на полския осигурителен институт да издаде ново решение по определена преписка, с което да лиши от право на пенсия за осигурителен стаж и възраст лице, което от дълги години има едновременно две места на обичайно пребиваване (два центъра на жизнени интереси) в две държави — понастоящем членки на Европейския съюз, при положение че преди 2009 г. това лице не е подавало заявление или декларация за промяна на мястото си на пребиваване в някоя от тези държави?

При отрицателен отговор:

3) Следва ли член 20, параграф 2 ДФЕС, член 21 ДФЕС […] и член 10 от Регламент № 1408/71 […] да се тълкуват в смисъл, че не допускат националната разпоредба на член 138, параграфи 1 и 2 от Ustawa z dnia 17.12.1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych […] да се прилага така, че да позволява на полския осигурителен институт да изисква възстановяване на пенсиите за осигурителен стаж и възраст, получени през последните три години от лице, което е имало в периода от 1975 г. до 2009 г. едновременно две места на обичайно пребиваване (два центъра на жизнени интереси) в две държави — понастоящем членки на Европейския съюз, при положение че при издаване на решението по заявлението за отпускане на пенсия за осигурителен стаж и възраст и след нейното получаване полската осигурителна институция не е разяснила на това лице, че е необходимо да я информира и за обстоятелството, че има две места на обичайно пребиваване в две държави, като в тази връзка следва да подаде заявление или декларация за избор на осигурителната институция на една от тези държави членки като компетентна по заявленията за отпускане на пенсия за осигурителен стаж и възраст?“.

## IV – Производство пред Съда

21. Преюдициалното запитване е заведено в секретариата на Съда на 14 декември 2010 г.

22. Писмени становища представят ZUS, полското правителство, германското правителство и Комисията.

23. На съдебното заседание, проведено на 1 март 2012 г., се явяват представители на ZUS, Република Полша, Федерална република Германия и Комисията, за да изложат устно своите твърдения.

## V – Анализ

24. По настоящото дело запитващата юрисдикция отправя три въпроса, които най-общо се отнасят до това дали лице, което от 1975 г. е пребивавало едновременно в две държави и на което през 1990 г. е признато право на пенсия за осигурителен стаж и възраст в една от тях, може да се основава на правото на Съюза, за да оспори законосъобразността на решение, с което 19 години по-късно е лишено от тази пенсия и се иска от него да възстанови получените през последните три години плащания.

25. Формулировката на трите въпроса се основава на редица предпоставки, чиято проверка налага изменение на тяхното съдържание и отчитане на някои допълнителни съображения, които, макар и да не са посочени изрично в акта за преюдициално запитване, според мен ще допринесат за намиране на възможно най-полезния и пълен отговор за разрешаването на спора по главното производство.

### A – *Първи преюдициален въпрос*

#### 1. По възможността за двойно място на пребиваване за целите на социалната сигурност

26. Първият въпрос е изведен от наличието на фактическо положение на двойно място на пребиваване на г-жа Wencel едновременно в Полша и в Германия, обстоятелство, на което запитващата юрисдикция иска да придаде известно юридическо значение. По-специално възниква въпросът дали лице с право на пенсия за осигурителен стаж и възраст, което има

такова двойно място на пребиваване в две държави членки, „едната от които е различна от държавата, в която се намира институцията, която отговаря за изплащането на пенсията за осигурителен стаж и възраст“, може да се ползва от защитата по член 10 от Регламент № 1408/71 във връзка с член 21 ДФЕС и член 20, параграф 2 ДФЕС.

27. Още в началото считам за необходимо да уточня, че декларирането на двойно място на пребиваване в две отделни държави членки за целите на социалната сигурност не изглежда възможно с оглед на структурата на Регламент № 1408/71, нито има подобно изискване в Договора.

28. Голяма част от правилата за координация на схемите за социална сигурност, съдържащи се в посочения Регламент № 1408/71, използват пребиваването на заинтересованото лице като „привръзка“ за определяне на приложимото законодателство или на компетентната институция. Така например пребиваването определя приложимото законодателство в областта на социалната сигурност на лице, което извършва дейност на територията на различни държави членки (член 14, параграф 2, буква б) и член 14а, параграф 1 от Регламент № 1408/71), или в случаите на лице, „за което престане да бъде приложимо законодателството на дадена държава членка, без за него да стане приложимо законодателството на друга държава членка“ (член 13, параграф 2, буква е). Също така критерият за мястото на пребиваване позволява да се определи компетентната институция за плащане на специални обезщетения, получавани без вноски (член 10а, параграф 1).

29. Признаването на правните последици от положение на двойно място на пребиваване би направило неприложими тези и много други разпоредби на Регламент № 1408/71 и би нарушило принципа на едно-единствено приложимо законодателство, който наред с принципа на равенство и принципа на запазване на правата, които са придобити или в процес на придобиване, е един от основните принципи на тази правна уредба на Съюза[5].

30. В съответствие с постоянната практика на Съда разпоредбите на дял II от Регламент № 1408/71 представляват пълна и единна система от стълкновителни норми, целящи да подчинят работниците, които се движат в рамките на Общността, на схемата за социална сигурност само на една-единствена държава членка, за да се избегне припокриване на приложимите национални законодателства и усложненията, които биха могли да произтекат от това[6]. Следователно определянето на едно-единствено място на пребиваване за целите на социалната сигурност позволява, наред с останалото, да се избегне забраненото с Регламент № 1408/71 (член 12) натрупване на обезщетения.

31. Положение, като това на г-жа Wencel, в което лицето има различни центрове на жизнени интереси с еднакво значение в повече от една държава членка, в никакъв случай не е изключение. Съзнавайки това, законодателят на Съюза изброява обстоятелствата, които трябва да се вземат предвид, за да се определи мястото на пребиваване на дадено лице, като уточнява, че ако след цялостна преценка на посочените обстоятелства няма съгласие между съответните институции, следва да се вземе предвид намерението на лицето[7]. Вследствие на това, независимо дали по преценка на администрацията, или при липса на такава — по избор на лицето, определянето на едно-единствено място на пребиваване за целите на социалната сигурност е неизбежно.

5 — В новия Регламент (ЕО) № 883/2004 на Европейския парламент и на Съвета от 29 април 2004 година за координация на системите за социална сигурност (ОВ L 166, стр. 1; Специално издание на български език, глава 5, том 7, стр. 82 и поправка в ОВ L 33, 7.2.2008 г., стр. 12) са заложени същите принципи.

6 — Вж. по-специално Решение от 10 юли 1986 г. по дело Luitjen (60/85, Recueil, стр. 2365, точка 12).

7 — Член 11 от Регламент (ЕО) № 987/2009 на Европейския парламент и на Съвета от 16 септември 2009 година за установяване процедурата за прилагане на Регламент (ЕО) № 883/2004 за координация на системите за социална сигурност (ОВ L 284, стр. 1).

32. Поради това считам, че разпоредба, която задължава да се посочи за целите на социалната сигурност едно-единствено място на пребиваване и която прави напълно невъзможно предоставянето, от правна гледна точка, на двойно място на пребиваване, de facto не нарушава сама по себе си и само поради тази причина членове 20 и 21 ДФЕС, на които се позовава запитващата юрисдикция. В настоящия спор, както ще стане ясно по-нататък, отнемането на полската пенсия не би трябвало да попречи на г-жа Wencel да се обърне към германските власти, за да получи съответните обезщетения. Следователно задължението за посочване на една-единствена държава на пребиваване по принцип не поражда неблагоприятни последици за заинтересованото лице, което освен това може да поиска в Германия сумирането на осигурителните периоди в Полша.

33. В заключение считам, че на този първи преюдициален въпрос следва да се отговори в смисъл, че Регламент № 1408/71 не допуска възможността да се декларира двойно място на пребиваване за целите на социалната сигурност и че това не е в разрез с член 20, параграф 2 ДФЕС и член 21 ДФЕС.

2. По приложимостта на правото на Съюза, и по-специално на член 10 от Регламент № 1408/71

34. За предоставяне на запитващата юрисдикция на възможно най-полезен отговор за разрешаването на спора по главното производство, към горното заключение трябва да са направи уточнението, че член 10 от Регламент № 1408/71, на който тази юрисдикция се позовава в своя въпрос, не е приложим в разглежданата хипотеза. Също така, както ще видим по-нататък, правото на Съюза изобщо не е релевантно в настоящия случай, който се урежда по-специално от международна спогодба (а); освен това, обстоятелствата по делото по главното производство не могат да се вместят във фактическата хипотеза, посочена в цитирания член 10 (б).

а) Приложимостта на германско-полската спогодба от 1975 г.

35. Очевидно през 1990 г., когато ZUS признава на г-жа Wencel пенсия за осигурителен стаж и възраст, правото на Съюза, и в частност Регламент № 1408/71, не са били приложими в Полша. Напротив, била е в сила германско-полската спогодба от 9 октомври 1975 г., която урежда обезщетенията за старост и трудова злополука.

36. Тази спогодба от 1975 г. има характер на „обединяващо“ споразумение за пенсиите, подписано с цел да реши проблемите, възникнали в областта на социалната сигурност между Федерална република Германия и Полша вследствие на териториалните изменения и преселвания в резултат на Първата и Втора световна война[8]. В съответствие с член 4 от нея пенсиите се отпускат от „[о]сигурителната институция на държавата, на чиято територия живее правоимащото лице, като се прилага законодателството в сила за тази осигурителна институция“, а това лице загубва правото на посочената пенсия, ако престане да пребивава на територията на държавата, чиято социалноосигурителна институция е установила правото на пенсия.

8 — В същия контекст и в съответствие със същия „обединителен“ принцип в Германия е приет Fremdrentengesetz (Закон от 28 септември 1958 г. относно правата на пенсия, придобити по силата на извършени в чужбина вноски). В тази връзка вж. Решение от 18 декември 2007 г. по дело Habelt и др. (съединени дела C-396/05, C-419/05 и C-450/05, Сборник, стр. I-11895), точки 101—104.

37. Както посочва германското правителство, спогодба, основана на принципа на „пренасяне“ на пенсиите и на защитата на правата, придобити в държавата по произход, не е можело да се прилага в тогавашния политически контекст (1975 г.), в рамките на който феноменът на обичайната професионална миграция също не е бил познат. В този особен контекст най-общо всяка държава по спогодбата поемала плащането на пенсиите на лицата, пребиваващи на собствената ѝ територия, като все пак се съгласявала при изчисляването на пенсията да отчита осигурителните периоди, направени в друга държава[9].

38. Към момента на подаване на заявлението от г-жа Wencel за отпускане на пенсия за осигурителен стаж и възраст казусът е бил чисто вътрешен: ZUS отпуска и впоследствие плаща пенсия в съответствие с полското законодателство на лице, което е работело и плащало вноски в Полша и което в нито един момент не е дало сведения, че пребивава в друга държава, освен в Полша. Ако през 1990 г. полските власти бяха установили, че местопребиваването на г-жа Wencel, определено в съответствие с критериите на вътрешното законодателство, е било в Германия, а не в Полша, те щяха да ѝ откажат посочената пенсия на основание германско-полската спогодба от 1975 г., по силата на която за нейното евентуално отпускане са били компетентни германските осигурителни институции: пенсията щеше да се дължи от германската осигурителна институция и да се изчисли в съответствие с действащото тогава германско законодателство, като се вземат предвид осигурителните периоди в Полша.

39. Ето защо е напълно обосновано да се счита, че след като през 1990 г. г-жа Wencel е пребивавала в Германия, тя е можела да поиска от германските власти своята пенсия за осигурителен стаж и възраст, за чието изчисляване щяха да бъдат отчетени годините, през които е направила вноски в Полша[10]. За сметка на това по силата на Спогодбата от 1975 г. не е било възможно в случая да се подаде заявление за отпускане на пенсия до полските власти.

40. Това явно е критерият, използван в спорните решения по главното производство, с които се потвърждава отнемането на пенсията на г-жа Wencel и се нарежда възстановяването на сумите, платени през последните три години. Тези решения също попадат в приложното поле на Спогодбата от 1975 г., въпреки че са били приети след присъединяването на Полша към Европейския съюз.

41. При все че Регламент № 1408/71 е станал приложим в Полша от момента на присъединяването на тази държава към Съюза през 2004 г., заменяйки спогодбите за социална сигурност между държавите членки (член 6 от посочения регламент), член 7 от него предвижда някои изключения от това правило, едно от които е приложимо в конкретния случай.

42. Така в съответствие с член 7, параграф 2, буква в) от Регламент № 1408/71, независимо от разпоредбите на член 6 поначало продължават да се прилагат „някои разпоредби на [спогодбите] за социално осигуряване, сключени от държавите членки преди датата на прилагане на настоящия регламент, при условие че те са по-благоприятни за бенефициерите или когато те произтичат от някои исторически обстоятелства и тяхното действие е ограничено във времето, ако тези разпоредби са посочени в приложение III“.

9 — През 1990 г. след промяна на този контекст двете държави подписват нова спогодба, която обаче не е приложима в настоящия случай, доколкото в съответствие с член 27, параграф 2 от тази нова спогодба за социална сигурност от 8 декември 1990 г. Спогодбата от 1975 г. продължава да се прилага за лицата, които са променили мястото си на пребиваване преди 1990 г.

10 — Трябва да се отбележи, че според предоставените на съдебното заседание данни г-жа Wencel вероятно е щяла да има право на пенсия едва пет години по-късно, доколкото германското пенсионно законодателство, което е трябвало да се приложи в случая, е предвиждало, независимо от сумирането на осигурителните периоди, с пет години по-висока пенсионна възраст от предвидената в полското законодателство (65 години вместо 60).

43. В тази буква в) следователно се предвижда, че посочените разпоредби на спогодбите за социално осигуряване, изброени в приложение III към регламента, се прилагат по изключение, когато са по-благоприятни за заинтересованото лице или при всички случаи, когато произтичат от някои исторически обстоятелства и тяхното действие е ограничено във времето.

44. При положение че германско-полската спогодба от 1975 г. е изрично спомената по общ начин в част А, точка 19, буква а) от посоченото приложение III[11] и е приета в резултат на гореизложените специфични исторически обстоятелства, а нейното действие във времето, с оглед на предвиденото в цитираната спогодба от 8 декември 1990 г., е ограничено, считам, че нейното прилагане към разглежданата пенсия за осигурителен стаж и възраст, а не това на Регламент № 1408/71 трябва да се счита за безусловно, без да е необходимо да се проверява дали разпоредбата, която следва да се приложи, е по-благоприятна за бенефициера от тази, която произтича от правото на Съюза.

45. Всъщност съдебната практика допуска по принцип едновременно прилагане на този вид спогодби и на общностната правна уредба, когато това е възможно. Така в Решение по дело Torrekens[12] е уточнено, че регламентът, наречен № 3 (който предшества Регламент № 1408/71), продължава да е приложим, „доколкото тези спогодби не поставят пречки за неговото прилагане“ (точка 21).

46. От друга страна, в точка 51 на Решение по дело TNT Express Nederland[13] във връзка с член 71 от Регламент (ЕО) № 44/2001[14] се приема, че разпоредба на Съюза, която дава предимство на прилагането на спогодба, „не може да има обхват, който противоречи на принципите, залегнали в основата на правната уредба, от която тя е част“, нито „да доведе до резултати, които са по-малко благоприятни за стабилното функциониране на вътрешния пазар от резултатите, до които водят разпоредбите на посочения регламент“.

47. Същата идея е залегнала и в съдебна практика, според която, без да се засяга императивният характер на общото правило за замяна на спогодбите за социална сигурност с Регламент № 1408/71 и строго изключителният характер на дерогациите, предвидени в член 7, и по-специално в приложение III от него, свободите на Договора „не допускат загубване на предимствата в областта на социалното осигуряване от заинтересованите работници вследствие на неприложимостта, като последица от влизането в сила на Регламент № 1408/71, на действащите спогодби между две или повече държави членки“[15].

48. Въпреки това считам, че по настоящото дело свободата на движение при всички случаи е защитена. Като обявява през 2009 г., че институцията, която отговаря за изплащането на обезщетенията, е институция на друга държава членка, ZUS по никакъв начин не причинява на г-жа Wencel „загуба“ на предимства в областта на социалната сигурност или на придобити права поради простата причина, че правото на полска пенсия никога не е съществувало. По принцип ZUS не е поставил заинтересованата и в по-неблагоприятна позиция, която би попречила на нейното движение в рамките на Съюза, доколкото отнемането на полската пенсия не я е лишило от нейното право да поиска пенсия в Германия.

11 — Трябва да се има предвид, че в точка 19 от приложение III се прави позоваване на Спогодбата от 1975 г. в нейната цялост, за разлика от други точки, където се споменават единствено някои конкретни разпоредби на други спогодби.

12 — Решение от 7 май 1969 г. по дело Torrekens (28/68, Recueil, стр. 125, точка 21).

13 — Решение от 4 май 2010 г. по дело TNT Express Nederland (C-533/08, Сборник, стр. I-4107).

14 — Регламент на Съвета от 22 декември 2000 година относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по граждански и търговски дела (ОВ L 12, 2001 г., стр. 1; Специално издание на български език, 2007 г., глава 19, том 3, стр. 74).

15 — Решение по дело Habelt и др., посочено по-горе (точки 118 и 119). Вж. също Решение от 7 февруари 1991 г. по дело Rönfeldt (C-22789, Recueil, стр. I-323) и Решение от 5 февруари 2002 г. по дело Kaske (C-277/99, Recueil, стр. I-1261). При все това съдебната практика уточнява, че този принцип не следва да се прилага за работниците, които не са упражнили своето право на свободно движение преди влизането в сила на регламента (Решение от 9 ноември 1995 г. по дело Thévenon, C-475/93, Recueil, стр. I-3813).

49. Следователно през 2009 г. разглеждането на правомерността на решението, прието от ZUS през 1990 г., е било уредено от Спогодбата от 1975 г. Правото на Съюза не е релевантно за определянето дали решението на ZUS от 1990 г. за отпускане на полска пенсия е било законно и вследствие на това дали през 2009 г. то е трябвало да бъде отменено. Само ако е установено, че през 1990 г. г-жа Wencel е имала обичайно пребиваване в Полша за целите на социалната сигурност, е можело да се постави въпросът за законността на решението на ZUS, като за всичко това би била приложима Спогодбата от 1975 г. и предвидените в нея и в самото полско законодателство правила относно определянето на мястото на пребиваване.

б) Разглежданата фактическа хипотеза не е предвидена в член 10 от Регламент № 1408/71

50. От друга страна, както вече посочих, разглежданата фактическа хипотеза не е предвидена в член 10 от Регламент № 1408/71, приложим към обстоятелства, напълно различни от тези, при които е възникнал спорът по главното производство.

51. В съответствие с неговия текст член 10 предвижда защита срещу всяка вреда, която във връзка с пенсиите може да произтече от факта, че „получателят пребивава на територията на държава членка, различна от тази, в която се намира институцията, която отговаря за изплащането на обезщетенията“. При все това с оглед на гореизложеното такова разделяне между седалището на институцията, която отговаря за изплащането на обезщетенията, и пребиваването на заинтересованото лице не е налице в случая на г-жа Wencel. В Спогодбата от 1975 г. държавата, която трябва да плаща пенсията, е държавата по пребиваването, вследствие на което или г-жа Wencel пребивава в Германия, в който случай германската институция е тази, която дължи обезщетенията, или пребивава в Полша, поради което компетентни за плащането на пенсията са полските органи. Доколкото, както стана ясно, положение на „двойно пребиваване“ няма място в контекста на Регламент № 1408/71[16], спорното положение по никакъв начин не би могло да попадне във фактическата хипотеза на член 10.

52. В крайна сметка става въпрос за две различни фактически хипотези, поради което не следва да се търси защитата, която би могъл да предостави член 10 от Регламент № 1408/71.

53. Независимо от гореизложеното и с цел да се предостави полезен отговор на Sąd Apelacyjny, следва да се добави, че член 10 би могъл да бъде релевантен в новото положение, в което очевидно се намира г-жа Wencel след смъртта на своя съпруг, като се е завърнала да пребивава постоянно в Полша.

54. Разбира се, тази евентуална смяна на мястото на пребиваване (която при всички случаи трябва да се установи от националната юрисдикция) не би променила законосъобразността на решението на ZUS от 1990 г., което, както посочих, трябва да се разгледа при всички случаи с оглед на Спогодбата от 1975 г. В тази връзка следва да се напомни, че в съответствие с член 94 от Регламент № 1408/71 не се придобиват никакви права съгласно този регламент за периода преди датата на неговото влизане в сила на територията на съответната държава членка. Тази разпоредба е в съзвучие с принципа на правна сигурност, който не допуска, както е потвърдено в съдебната практика, регламент да се прилага с обратна сила, независимо от положителните или отрицателните последици, които това прилагане може да има за заинтересованото лице[17]. Вследствие на това дори ако мястото на пребиваване беше прехвърлено в Полша през 2009 г., в

16 — По всяка вероятност приложимата в случая Спогодба от 1975 г. отговаря по този конкретен въпрос на същата логика като Регламент № 1408/71. С риск да се отдалеча от сферата на компетентност на Съда трябва да потвърдя с известна сигурност, че с оглед на даденото от участниците в производството описание на спогодбата това законово положение на двойно пребиваване би било по-трудно в контекста и обстоятелствата, довели до подписването на спогодбата, отколкото в контекста на правната уредба на Съюза, доколкото явно пребиваването е единственият критерий или релевантна привръзка в този законов контекст.

17 — Решение от 18 април 2002 г. по дело Duchon (C-290/00, Recueil, стр. I-3567), точка 21 и цитираната съдебна практика.

съответствие със Спогодбата от 1975 г. институцията, която отговаря за изплащането на обезщетенията на г-жа Wencel, би продължила да бъде германският социалноосигурителен орган. Това обстоятелство не би могло да измени законосъобразността на постановено решение и на право, възникнало към момент, в който единствено посочената спогодба е била в сила.

55. Съществува обаче общопризнат принцип, според който макар и новият закон да се прилага само за в бъдеще, той се прилага, освен ако не е предвидено друго, към бъдещите последици на положения, възникнали при действието на стария закон[18]. Вследствие на това трябва да се потвърди, че правото на Съюза действително би могло да породи известни последици върху настоящото материално получаване на тази германска пенсия.

56. Както вече посочих, член 4, параграф 3 от Спогодбата от 1975 г. предвижда, че пенсията „се изплаща единствено за периода, в който заинтересованото лице живее на територията на държавата, чиято осигурителна институция е установила правото на пенсия“. След своето присъединяване към Съюза държавите членки трябва да гарантират, че при прилагането на тази разпоредба ще се спазва правото на Съюза. Вследствие на това трябва да се посочи, че тъй като заинтересованото лице се е преместило да живее в Полша след присъединяването на тази държава към Съюза, това право на пенсия „се пренася“ в съответствие с Регламент № 1408/71. Съгласно приложимата към момента на възникване на правото спогодба институцията, която отговаря за изплащането на обезщетенията, остава германската, но г-жа Wencel би могла да поиска своята пенсия за осигурителен стаж и възраст в Полша и евентуално да изтъкне „пренасянето“ на своята германска наследствена пенсия.

57. Нещо повече, това завръщане в Полша не би могло да има негативни последици за заинтересованото лице. Това положение попада изцяло в приложното поле на Регламент № 1408/71, и в частност на член 10, доколкото г-жа Wencel пребивава на територията на държава членка (Полша), различна от тази, в която се намира институцията, отговорна за изплащането на обезщетенията (Германия). В съответствие с посочения член подобно положение не би могло да доведе до никакво намаление, изменение, спиране и прекратяване на обезщетенията. Безспорно тази разпоредба се отнася само за пенсиите, дължими от момента на завръщането на г-жа Wencel в Полша, а не към решенията, които се отнасят до пенсиите, дължими преди това. Вследствие на това точната дата на това завръщане би била от значение за преценката дали е правомерно решението на ZUS от 2009 г., с което се нарежда на заинтересованото лице да възстанови получените през трите предходни години обезщетения.

## 3. Заключение по първия преюдициален въпрос

58. В заключение, за да се отговори на първия преюдициален въпрос, следва да се уточни, предварително и на първо място, че декларирането на двойно място на пребиваване за целите на социалното осигуряване не е възможно в рамките на Регламент № 1408/71 и че изключването на тази възможност не е в разрез с член 20, параграф 2 ДФЕС и член 21 ДФЕС. На второ място, следва да се уточни, че правото на Съюза (по-специално Регламент № 1408/71) не е релевантно за преценката на законосъобразността на решение за отпускане на полска пенсия през 1990 г. и че в съответствие с член 7, параграф 2, буква в) от Регламент № 1408/71 правото на пенсия на полски гражданин, който е работил и плащал вноски в Полша, но е прехвърлил своето пребиваване в Германия преди 1990 г., продължава да се урежда от германско-полската спогодба от 9 октомври 1975 г. относно пенсиите и обезщетенията за трудова злополука. Следователно това положение не попада в приложното поле на член 10 от Регламент № 1408/71.

18 — Пак там.

59. При все това, ако носителят на правото на пенсия се е завърнал в Полша след присъединяването на тази държава към Европейския съюз, в приложение на член 10 от Регламент № 1408/71 това завръщане не би могло да доведе до никакво намаление, изменение, спиране, прекратяване или конфискация на тези пенсионни права.

Б – *Втори и трети преюдициален въпрос*

60. С втория и третия си преюдициален въпрос, които трябва да бъдат разгледани заедно, полският съд иска от Съда да установи дали член 20, параграф 2 ДФЕС, член 21 ДФЕС и член 10 от Регламент № 1408/71 допускат решения като приетите от ZUS през 2009 г., с които се отнема правото на пенсия за осигурителен стаж и възраст и се изисква възстановяване на сумите, изплатени през последните три години, от лице, което „е имало […] едновременно две места на обичайно пребиваване (два центъра на жизнени интереси) в две държави —понастоящем членки на Европейския съюз“, при положение че „преди 2009 г. това лице не е подавало заявление или декларация за промяна на мястото си на пребиваване“, и като се отчита фактът, че при издаване на решението по заявлението за отпускане на пенсията и след нейното получаване „полската осигурителна институция не е разяснила на това лице, че е необходимо да я информира и за обстоятелството, че има две места на обичайно пребиваване в две държави, като в тази връзка следва да подаде заявление или декларация за избор на осигурителната институция на една от тези държави членки като компетентна по заявленията за отпускане на пенсия за осигурителен стаж и възраст“.

61. Тези два въпроса, подобно на първия, предполагат евентуално признаване на правните последици на фактическото положение на двойно пребиваване в две държави членки. При липсата на тази предпоставка за двойно пребиваване, поради начина, по който са формулирани, тези два последни въпроса също не биха били релевантни.

62. Отново с цел да се даде полезен отговор на запитващата юрисдикция считам за необходимо да се уточни позоваването, която тя прави на действията на ZUS и на самото заинтересовано лице в процедурата по заявяване, отпускане и получаване на пенсията.

63. Според посоченото в акта за преюдициално запитване г-жа Wencel не е декларирала промяната на своето място на пребиваване, а ZUS, от своя страна, не я е информирал за необходимостта да направи такава декларация. Както явно счита Sąd Apelacyjny, тези обстоятелства евентуално биха могли да се окажат релевантни за преценката на законосъобразността на решенията на ZUS от 2009 г. от гледна точка на правото на Съюза [19].

64. Поради това, независимо от гореизложеното във връзка с приложимостта към случая на Спогодбата от 1975 г., Регламент № 1408/71 би трябвало да се приложи като критерий за законосъобразност на решението на ZUS от 2009 г. що се отнася до неговите формални или процесуални аспекти.

65. Така член 84а от Регламент № 1408/71, уреждащ отношенията между институциите и лицата, за които този регламент се отнася, е релевантен за преценката дали с приемането на своето решение през 2009 г. ZUS е спазил правилата за поведение, които тази разпоредба, напълно действаща към въпросната дата, му е налагала в неговите отношения с г-жа Wencel.

19 — В хода на съдебното заседание е направено позоваване и на последиците, които скорошно решение на полския конституционен съд, постановено на 28 февруари 2012 г. (дело K 5/11), би могло да има върху законосъобразността на това решение на ZUS от 2009 г., доколкото то е прието на основание член 114, параграф 1 от полския закон за пенсиите. С посоченото съдебно решение се обявява за противоконституционна друга разпоредба на този закон, тоест член 114, параграф 1, буква а), по силата на която се извършва преразглеждане, ако се установи, че представените доказателства не са били достатъчни за определянето на въпросното право или на размера на обезщетенията. Въпреки че в това решение не е категорично изключено обявяването на параграф 1, буква а) за противоконституционен да може да има някакво отражение върху същия параграф 1 (като по-специално се изтъква тясната връзка между двата текста), това е въпрос, който при всички случаи излиза извън компетентността на Съда.

66. Доколкото посоченият член 84а урежда чисто формални аспекти на отношенията между социалноосигурителните органи на държава членка и лицата, включени в приложното поле на регламента, а не засяга материалната същност на решението от 2009 г., няма пречка той да се приложи в конкретния случай[20]. По-конкретно не е възможно да се възрази, че Регламент № 1408/71 не урежда производството за връщане на недължимо получените обезщетения. Действително конкретното уреждане на това производство е задача на всяка държава членка, като при всички случаи тази уредба трябва да е съобразена с правото на Съюза.

67. В заключение член 84а, параграф 1 налага задължение за взаимно предоставяне на информация и за сътрудничество на институциите и на лицата, включени в приложното поле на регламента, което за първите се конкретизира в задължението да „предоставят на заинтересованите лица всякаква информация, която е необходима за упражняване на предоставените им с настоящия регламент права“, а за вторите — в задължението „във възможно най-кратък срок [да] информират институциите на компетентната държава и на държавата по пребиваване за всички промени в личното или семейното им положение, които засягат правото им на обезщетения съгласно настоящия регламент“.

68. Националният съд следва да определи дали ZUS и г-жа Wencel са изпълнили тези задължения за сътрудничество, предоставяне на информация и добра администрация и доколко евентуалното неизпълнение на същите би могло да доведе до отмяна на решението от 2009 г.

69. Що се отнася до поведението на г-жа Wencel, следва също да се отчете фактът, че в съответствие с параграф 2 на същия този член неспазването на задължението за предоставяне на информация на съответните национални институции може да доведе до прилагане на мерки в съответствие с националното право. Впрочем в разпоредбата е уточнено, че тези мерки трябва да бъдат „съразмерни“, поради което националният съд трябва да прецени дали отнемането на пенсията и изискването за връщане на недължимо получените суми представляват „съразмерни“ мерки в отговор на евентуално неизпълнение на задължението за предоставяне на информация от страна на г-жа Wencel.

70. В заключение на втория и третия въпрос следва да се отговори, че всяко решение на полските социалноосигурителни органи, прието след датата на присъединяване на Полша към Европейския съюз, трябва да е съобразено с формалните задължения по член 84а от Регламент № 1408/71 дори когато става въпрос за решения относно пенсионни права, които не са уредени от правото на Съюза. Компетентният национален съд следва да определи дали в конкретния случай е налице неизпълнение на посочените задължения и ако това е така, какви законни и съразмерни последици могат да произтекат от това неизпълнение.

## VI – Заключение

71. В заключение предлагам на Съда да отговори на отправените от Sąd Apelacyjny — Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku (Полша) преюдициални въпроси по следния начин:

„1) Декларирането на двойно място на пребиваване за целите на социалното осигуряване не е възможно в рамките на Регламент № 1408/71 на Съвета от 14 юни 1971 година за прилагането на схеми за социална сигурност на заети лица, самостоятелно заети лица и членове на техните семейства, които се движат в рамките на Общността. Изключването на тази възможност не е в разрез с член 20, параграф 2 и с член 21 ДФЕС.

20 — При все това няма пречка Съдът да се произнесе по този въпрос, доколкото съгласно изобилстващата съдебна практика може да е необходимо той да вземе предвид норми на правото на Съюза, на които националният съд не се е позовал в преюдициалните въпроси. Вж. Решение от 8 декември 2011 г. по дело Bilbao Vizcaya Argentaria SA (C-157/10, Сборник, стр. I-13023), точка 19.

Правото на Съюза (по-конкретно Регламент № 1408/71) не е релевантно за преценката на законосъобразността на решение за отпускане на полска пенсия от 1990 г. В съответствие с член 7, параграф 2, буква в) от Регламент № 1408/71 правото на пенсия на полски гражданин, който е работил и плащал вноски в Полша, но е прехвърлил своето място на пребиваване в Германия преди 1990 г., продължава да се урежда от германско-полската спогодба от 9 октомври 1975 г. относно пенсиите и обезщетенията за трудова злополука.

Това положение не попада и в приложното поле на член 10 от Регламент № 1408/71. Ако обаче носителят на правото на пенсия се е завърнал в Полша след присъединяването на тази държава към Европейския съюз, подобно завръщане не би могло да доведе в приложение на член 10 от Регламент № 1408/71 до никакво намаление, изменение, спиране, прекратяване или конфискация на посочените пенсионни права.

2) Всяко решение на полските социалноосигурителни органи, прието след датата на присъединяване на Полша към Европейския съюз, трябва да е съобразено с формалните задължения по член 84а от Регламент № 1408/71 дори когато става въпрос за решения относно пенсионни права, които не са уредени от правото на Съюза. Компетентният национален съд следва да определи дали в конкретния случай е налице неизпълнение на посочените задължения и ако това е така, какви законни и съразмерни последици могат да произтекат от това неизпълнение“.